

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد مرودشت

دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته برنامه ریزی درسی

عنوان:

بررسی میزان توجه به مولفه های حقوق بشر در کتب درسی تعلیمات

اجتماعی دوره راهنمایی تحصیلی ایران

استاد راهنما:

دکتر عباس قلتاش

استاد مشاور:

دکتر مسلم صالحی

نگارش:

پریسا فرخی نژاد

تابستان ۱۳۸۹

صلاة الاضلاع

صورتجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد (M.A)

نام و نام خانوادگی دانشجو : پریسا فرخی نژاد   در تاریخ :   رشته :

برنامه ریزی درسی

از پایان نامه خود با عنوان :

بررسی میزان توجه به مولفه های حقوق بشر در کتب درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی

تحصیلی ایران

با درجه   ونمره   دفاع نموده است.

نام و نام خانوادگی اعضای هیات داوری   سمت امضاء اعضای هیات داوری

۱- استاد راهنما: جناب آقای دکتر عباس قلتاش

۲- استاد مشاور: جناب آقای دکتر مسلم صالحی

۳- استاد داور داخلی: جناب آقای دکتر احمدرضا اوجی نژاد

۴- استاد داور خارجی: سرکار خانم دکتر ویدا فلاحی

مراتب فوق مورد تایید است .

مدیر/معاونت پژوهشی

مهر و امضاء

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	چکیده.....
۱- فصل اول - طرح تحقیق	
۲	۱-۱- مقدمه.....
۳	۱-۲- بیان مسئله.....
۵	۱-۳- اهمیت و ضرورت تحقیق.....
۷	۱-۴- اهداف تحقیق.....
۸	۱-۵- سوالات تحقیق.....
۹	۱-۶- تعریف مفهومی و عملیاتی واژه های تحقیق.....
۹	۱-۶-۱- حقوق بشر.....
۹	۱-۶-۲- تحلیل محتوا.....
۱۰	۱-۶-۳- محتوا.....
۲- فصل دوم - ادبیات و پیشینه تحقیق	
۱۱	۲-۱- مقدمه.....
۱۵	۲-۲- مبانی نظری پژوهش.....
۱۵	۲-۲-۱- حقوق بشر.....
۱۵	۲-۲-۳- حقوق بشر از دیدگاه دین اسلام.....
۱۸	۲-۳-۱- حقوق بشر از دیدگاه اسلام و غرب.....
۲۰	۲-۴- گذری بر قانون اساسی ایران با تاکید بر حقوق بشر.....
۲۹	۲-۵- سیاستهای کلی برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران.....
۳۰	۲-۶- اعلامیه جهانی حقوق بشر.....

- ۳۱-۶-۲-۱- تاریخچه اعلامیه جهانی حقوق بشر.....
- ۳۲-۶-۲-۲- آشنایی با محتوای اعلامیه جهانی حقوق بشر.....
- ۳۵-۷-۲- آموزش حقوق بشر.....
- ۳۷-۷-۲-۱- اهداف آموزش حقوق بشر.....
- ۳۸-۷-۲-۲- ابعاد حقوقی آموزش حقوق بشر.....
- ۴۱-۷-۲-۳- محتوا و فرایند آموزش حقوق بشر.....
- ۴۴-۷-۲-۴- مخاطبان آموزش حقوق بشر.....
- ۴۸-۷-۲-۵- ساختارهای حمایتی آموزش حقوق بشر.....
- ۵۰-۷-۲-۶- ارزیابی مولفه های آموزش حقوق بشر.....
- ۵۲-۸-۲- نگرش تحلیلی بر حقوق بشر.....
- ۵۷-۸-۲-۱- مصادیقی دیگر از حقوق مدنی_سیاسی.....
- ۵۷-۸-۲-۱-۱- حق حیات.....
- ۵۷-۸-۲-۲-۱- حق مالکیت.....
- ۵۸-۸-۲-۱-۱-۳- حق مالکیت از حریم خصوصی.....
- ۵۸-۸-۲-۴-۱- حق مالکیت فکری.....
- ۵۹-۸-۲-۵-۱- آزادی عقیده.....
- ۶۰-۸-۲-۶-۱- آزادی بیان.....
- ۶۱-۸-۲-۷-۱- آزادیهای عمومی.....
- ۶۱-۸-۲-۸-۱- حق حاکمیت مردم در تعیین سرنوشت.....
- ۶۲-۸-۲-۹-۱- حقوق زنان.....
- ۶۳-۸-۲-۱۰-۱- حق ازدواج و تشکیل خانواده.....
- ۶۳-۸-۲-۱۱-۱- حقوق کودکان.....

- ۲-۸-۲- مصادیقی دیگر از حقوق اقتصادی ، اجتماعی و فرهنگی.....۶۷
- ۲-۸-۲-۱- حق کار و دریافت مزد منصفانه.....۶۷
- ۲-۸-۲-۲- حقوق اجتماعی.....۶۹
- ۲-۸-۲-۳- حق برخورداری از رفاه و تامین اجتماعی.....۷۰
- ۲-۸-۲-۴- حقوق فرهنگی.....۷۲
- ۲-۸-۲-۵- حق برخورداری از آموزش و پرورش.....۷۲-۸-۲-۲
- ۶- حق بر مالکیت معنوی و حمایت اثار علمی ، فرهنگی، هنری.....۷۴-۲-۸-۲-۷
- حق برخورداری از سلامت و بهداشت.....۷۵
- ۲-۸-۳- مصادیقی دیگر از حق همبستگی.....۷۶
- ۲-۸-۳-۱- حق به صلح مبنای حق توسعه.....۷۶
- ۲-۸-۳-۲- حق بر محیط زیست سالم.....۷۷
- ۲-۹-۲- پیشینه تحقیق.....۷۸
- ۲-۹-۱- پیشینه خارجی.....۷۹
- ۲-۹-۲- پیشینه داخلی.....۸۰
- ۲-۱۰- جمع بندی مبانی نظری و پژوهش.....۸۱-۲-۱۱
- ارائه طرح پیشنهادی محتوای آموزش حقوق بشر.....۸۲
- ۲-۱۲- سه بعد آموزش حقوق بشر.....۸۳
- ۲-۱۲-۱- بعد شناختی حقوق بشر.....۸۳
- ۲-۱۲-۲- بعد عاطفی حقوق بشر.....۸۴
- ۲-۱۲-۳- بعد عملکردی حقوق بشر.....۸۵
- ۳- فصل سوم - روش شناسی پژوهش
- ۳-۱- مقدمه.....۸۶

۳-۲- روش پژوهش..... ۸۶

۳-۳- جامعه و نمونه آماری پژوهش..... ۸۷

۳-۴- ابزار گردآوری اطلاعات..... ۸۸

۳-۵- روایی و پایایی ابزارها..... ۸۸

۳-۶- روش تحلیل داده ها..... ۸۸

۴- فصل چهارم - تجزیه و تحلیل یافته ها

۴-۱- مقدمه..... ۸۹

۴-۲- میزان توجه به حقوق بشر در کتب درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی..... ۸۹

۴-۲-۱- میزان توجه به حقوق بشر در کتاب تعلیمات اجتماعی پایه اول راهنمایی..... ۹۰

۴-۲-۲- میزان توجه به حقوق بشر در کتاب تعلیمات اجتماعی پایه دوم راهنمایی..... ۹۲

۴-۲-۳- میزان توجه به حقوق بشر در کتاب تعلیمات اجتماعی پایه سوم راهنمایی..... ۹۴

۴-۳- میزان توجه به آموزش مولفه های حقوق بشر در ابعاد شناختی ، عاطفی و عملکردی کتب درسی

تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی..... ۹۶

۴-۳-۱- میزان توجه به بعد شناختی آموزش حقوق بشر در کتب درسی تعلیمات اجتماعی دوره

راهنمایی..... ۹۷

۴-۳-۲- میزان توجه به بعد عاطفی آموزش حقوق بشر در کتب درسی تعلیمات اجتماعی دوره

راهنمایی..... ۹۹

۴-۳-۳- میزان توجه به بعد عملکردی آموزش حقوق بشر در کتب درسی تعلیمات اجتماعی دوره

راهنمایی..... ۱۰۱

۵- فصل پنجم - نتیجه گیری و پیشنهادات

۵-۱- مقدمه..... ۱۰۳

۵-۲- خلاصه تحقیق..... ۱۰۳

- ۱۰۴.....نتیجه گیری.....۳-۵
- ۱۰۸.....جمع بندی و بحث.....۴-۵
- ۱۱۰.....محدودیت های پژوهش.....۵-۵
- ۱۱۱.....پیشنهاد های پژوهش.....۶-۵
- ۱۱۱.....۱-۶-۵- پیشنهاد های کاربردی و اجرایی.....
- ۱۱۱.....۲-۶-۵- پیشنهاد های پژوهشی.....

منابع و مآخذ

- ۱۱۲.....منابع فارسی.....
- ۱۱۵.....منابع لاتین.....
- ۱۱۷.....پیوست ها.....
- ۱۱۸.....چکیده به زبان انگلیسی.....

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۹۰.....	جدول ۴-۱- میزان توجه به حقوق بشر در کتب درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی.....
۹۱.....	جدول ۴-۲- میزان توجه به حقوق بشر در کتاب تعلیمات اجتماعی پایه اول راهنمایی.....
۹۳.....	جدول ۴-۳- میزان توجه به حقوق بشر در کتاب تعلیمات اجتماعی پایه دوم راهنمایی.....
۹۵.....	جدول ۴-۴- میزان توجه به حقوق بشر در کتاب تعلیمات اجتماعی پایه سوم راهنمایی.....
	جدول ۴-۵- میزان توجه به آموزش مولفه های حقوق بشر در ابعاد شناختی ، عاطفی ، عملکردی کتب درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی ..... ۹۷.....
	جدول ۴-۶- میزان توجه به بعد شناختی آموزش حقوق بشر در کتب درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی..... ۹۸.....
	جدول ۴-۷- میزان توجه به بعد عاطفی آموزش حقوق بشر در کتب درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی..... ۱۰۰.....
	جدول ۴-۸- میزان توجه به بعد عملکردی آموزش حقوق بشر در کتب درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی..... ۱۰۲.....

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی میزان توجه به مولفه های حقوق بشر در کتب درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی ایران انجام شده است. در این پژوهش از روش توصیفی جهت مشخص نمودن مؤلفه های حقوق بشر و از روش تحلیل محتوا به منظور بررسی و تحلیل کتب درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش در بخش تحلیل محتوا، کتب درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی بوده که کل جامعه، برای مطالعه انتخاب شده است. ابزار جمع آوری اطلاعات، سیاهه های تحلیل محتوای کتب درسی بود که پس از مطالعه مبانی نظری و بسترهای قانونی و بر اساس طرح پیشنهادی، تهیه و تدوین شد و روایی آن توسط متخصصان علوم تربیتی و جامعه شناسی تعیین شد. واحد تحلیل، جملات مندرج در متن کتب درسی بوده است. مهم ترین یافته های این پژوهش عبارت بودند از اینکه به حقوق بشر در مجموع به میزان ۲۲/۴۶ درصد در پایه اول راهنمایی، ۳۲/۳۲ درصد در پایه دوم راهنمایی، ۵۲/۰۸ درصد در پایه سوم راهنمایی، ۱۹/۲۳ درصد به بعد شناختی، ۷/۳۴ درصد به بعد عاطفی و ۱۰/۶۵ درصد به بعد عملکردی در کتب درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی توجه شده که بیشترین میزان توجه مربوط به بعد شناختی در ارتباط با مؤلفه های حقوق بشر بوده است.

کلید واژه ها: حقوق بشر، کتاب درسی، تعلیمات اجتماعی، دوره راهنمایی

فصل اول : طرح تحقیق

۱-۱- مقدمه

یکی از اصول حقوق بشر به رسمیت شناختن برتری شأن انسان بر سایر موجودات است ، چرا که او را سرشتی است طبیعی که منشا شان و حق فردی و منبع حقوق و تکلیف اجتماعی در جامعه می باشد. جایگاه انسان و منزلت او از عمده ترین ارزشهای فلسفی حقوق بشر بوده و به معنای در نظر گرفتن شان ویژه برای شخصیت انسانی است. این ارزش ، هم خصلت درونی دارد و هم اجتماعی و در مجموع مدعی احترام به انسان است. البته پندار منزلت انسان ، ریشه در فلسفه یونان باستان دارد که این منزلت را ناشی از آزادی اراده انسان می دیدند، در اسلام انسان جانشین خدا و خلیفه الله در زمین و صاحب کرامت ذاتی است و در نهایت در دوران جدید و در قوانین اسلامی دولتهای مدرن ، منزلت انسان ، عالی ترین هنجار به حساب می آید و خدشه ناپذیر است. در قانون مقدس نظام جمهوری اسلامی ایران ، جایگاه انسان و حفظ حرمت و کرامت او بسیار مورد تاکید قرار گرفته است.

باتوجه به اهمیت حقوق بشر از منظر اسلام و نقش حساس آموزش و پرورش در تربیت شهروندان آگاه به حقوق خود و دیگران و تربیت شهروندان مسئولیت پذیر، لزوم تحول و بازنگری در برنامه درسی دوره های مختلف تحصیلی احساس می شود ، از طرفی پررنگ نمودن مفاهیم مرتبط باحقوق بشر جهت ارتقاء و رشد این حوزه بایستی یکی از دغدغه های مسئولین و برنامه ریزان به شمار رود. در مجموع در کشور ما تلاش های پژوهشی و علمی در حوزه حقوق بایستی متناسب با سایر کشورها دو چندان شود، برنامه های درسی نیز یک

عرصه پژوهشی بسیار پویایی است که همت متخصصان برنامه ریزی درسی کشور را می طلبد. بر این اساس این پژوهش بنا دارد برنامه درسی مطالعات اجتماعی دوره راهنمایی تحصیلی را از منظر میزان توجه به مولفه های حقوق بشر مورد بازبینی قرار دهد، بدان امید که باب تازه ای از پژوهش را باز نماید.

۲-۱ - بیان مسئله

حقوق بشر آن حقوقی است که به همه آحاد جامعه، زن یا مرد، دختر یا پسر، کوچک یا بزرگ تعلق دارد. حقوق بشر در عصر جدید، تجسم معیارهای بنیادینی است که بدون آن حقوق، مردم نمی توانند شان انسانی خود را محقق سازند. از این رو، حقوق بشر عام و جهانشمول است و نمی توان با تمسک به نسبیت فرهنگی آن را محدود کرد. حقوق بشر یک مجموعه بهم پیوسته و غیر قابل انفکاک است، هیچ حقی را نمی توان به این دلیل که کسی می گوید "کم اهمیت" یا "غیر ضروری" است از فردی گرفت. حقوق بشر را هیچ مقامی به فرد یا گروهی اعطا نمی کند، حقوق بشر ذاتی و جزء ویژگی های شخصیت انسانی تلقی می شود. حقوق بشر هم انتزاعی است و هم عملی. حقوق بشر الهام بخش یک دنیای دموکراتیک، عادلانه و صلح آمیز است و حداقل معیارها همچنین قدرت اقدام و دفاع از حقوق خود و دیگران را به افراد و گروهها می دهد. لازم به ذکر است گرچه اسناد حقوق بشر عمدتاً در قرن ۲۰ تعریف و تدوین شدند اما ارزشهای آنها ریشه در ادبیات، ارزشهای سنتی و آموزه های دینی تقریباً تمامی فرهنگها دارد (قاری، ۱۳۸۲).

همچنین با در نظر گرفتن اسناد بین المللی بشری و متون معتبر حقوق بشری، می توانیم این حقوق را بدین صورت تعریف کنیم: "حقوق بشر مجموعه ای از قواعد و مقررات حقوقی بین المللی است که در همه زمانها و مکانها از مقام، منزلت و کرامت انسانی تمام افراد و یا گروهها صرفاً به دلیل اینکه انسانند، در مقابل همه دولتها حمایت می کند." (مهر پور، ۱۳۸۷).

در تعریف حقوق بشر از دیدگاه دین نیز می توان گفت: "حقوق بشر، حقوق بنیادین و پایه ای است که هر انسان از آن جهت که انسان است، فارغ از رنگ، نژاد، زبان، ملیت، جغرافیا و اوضاع و احوال متغییر اجتماعی یا میزان قابلیت و صلاحیت ممتاز و فردی و هر عنوان عارضی دیگر بر او، از خداوند دریافت کرده است." از مکاتب فکری غرب، موضوع فضیلت و کرامت ارزشی برای انسانها نادیده گرفته شده است، یعنی

حقوق بشر غربی به کرامت ذاتی بشر بسنده کرده و از حیثیت بالاتر یعنی کرامت ارزشی غفلت ورزیده است در صورتی که از دیدگاه اسلام، این امتیاز (کرامت ارزشی) برای نیل به موقعیتهای شایسته زندگی اجتماعی ضروری است (جعفری، ۱۳۸۳).

در نظام جمهوری اسلامی ایران نیز از بدو انقلاب همواره یکی از دغدغه های رهبران و مسئولان عالی رتبه نظام مورد توجه قرار دادن حقوق بشری که در متن و بطن اسلام مورد تاکید می باشد بوده است، در تمامی قوانین مصوب تلاش بر آن بوده است که احترام و حقوق انسانی در همه زمانها و مکانها مورد توجه قرار گیرد. از آن جا که در نظام آموزش و پرورش کشور ما برنامه درسی مدارس یکی از اساس ترین منابع و مراجع یادگیری دانش آموزان محسوب می شود و اکثر فعالیت ها در چارچوب برنامه های درسی انجام می گیرد و کتب درسی یکی از مهم ترین عناصر برنامه درسی و مهم ترین رسانه آموزشی است. تحلیل این کتب از منظر توجه به حقوق بشر می تواند راهگشا باشد، از طرف دیگر باتوجه به شرایط حساس رشد در دوره نوجوانی، تحلیل کتب درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی تحصیلی مورد توجه قرار گرفته است، در واقع آن چه که مساله پژوهش حاضر را تشکیل می دهد این است که در کتب تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی چه میزان مفاهیم مرتبط با حقوق بشر مانند: آزادی عقیده و اندیشه، آزادی بیان، نبود تبعیض، امنیت و سلامت، برابری قوانین و مقررات مدنی، رعایت حریم خصوصی افراد، حق تامین اجتماعی، حق استراحت و تفریح، حق مالکیت اموال، رعایت تفاوت های فردی و احترام به حرمت انسان، که همه مورد تاکید و توجه اسلام است، ارائه شده است تا در صورت نیاز از این طریق بستر مناسبی برای تجدید نظر و تغییر در کتب درسی مذکور فراهم شود.

۱-۳ - اهمیت و ضرورت تحقیق

بی گمان برای برخورداری از حقوق بشر، باید به فردیت شخص بیشتر ارج نهاده شود (هانت^۱، ۲۰۰۲). انجام اقدامات موثر در حوزه تربیتی نیازمند داشتن اطلاعات و دانش گسترده در آن حوزه است که معمولا به واسطه تحقیقات بنیادی و کاربردی می توان به بسط دانش در آن حوزه اقدام نمود.

مجموعه قوانین حقوق بشر، دائما در پاسخ به شرایط محیطی و با توجه به درک افراد و گروهها، باز تفسیر، بازسازی و باز آفرینی می شود. در پنجاه سال اخیر نقش فعال و پویای سازمانهای غیر دولتی به ایجاد تغییرات چشمگیر در حوزه حقوق بشر شده و آن را از حوزه انحصاری دولتها خارج کرده و شامل شهروندان و فعالان اجتماعی نیز نموده است. این تلاشها و تحولات نیاز به آموزش حقوق بشر در گستره عمومی و قدرت یابی شهروندان را تشدید کرده و به تعریف آموزش حقوق بشر وسعت بیشتری داده اند (جنیدی، ۱۳۷۸).

در واقع آموزش حقوق بشر را می توان یک فرایند دائمی و مستمر دانست که به وسیله آن مردم در تمامی سطوح توسعه و تمامی اقشار جامعه احترام به شان انسانی دیگران و استفاده از ابزارها و روشهای تضمین این احترام در همه جوامع بشر را یاد می گیرند. در خصوص اهمیت آموزش حقوق بشر می توان به موارد زیر اشاره نمود:

الف) تقویت احترام به حقوق بشر و آزادیهای بنیادین

ب) توسعه کامل شخصیت انسانی و احساس احترام به آن

ج) ترویج تفاهم، تحمل، برابری جنسیتی و دوستی میان همه ملتها، اقوام بومی و گروههای نژادی،

ملی، قومی، دینی و زبانی

د) قادر ساختن همه افراد به مشارکت موثر در یک جامعه توسعه یافته

ه) تقویت و پیشبرد فعالیتهای ملل متحد برای حفظ صلح

آموزش اثر بخش حقوق بشر دو هدف اساسی دارد: یادگیری در مورد حقوق بشر و یادگیری برای

حفظ حقوق بشر.

یادگیری در مورد حقوق بشر عمدتا شناختی است، شامل تاریخچه حقوق بشر، اسناد و مکانیسم های

اجرایی.

آموزش برای حفظ حقوق بشر یعنی درک و پذیرش اصول برابری و شان انسانی افراد بشر و تعهد

نسبت به رعایت و حفظ حقوق تمامی مردم.

در واقع هدف آموزش حقوق بشر، ساختن شهروند مسئول و فعال در یک جامعه مدنی دموکراتیک پویا و شاداب است. مردم هنگامی که مفاهیم حقوق بشر را درک کنند، شروع به جستجو برای تحقق آنها در زندگی خویش می کنند. جامعه، خانواده و تجارب شخصی خویش را با یک لنز حقوق بشری بررسی می کنند. حساس شدن به حقوق بشر در زندگی روزمره بر اهمیت یادگیری در مورد حقوق بشر و همچنین یادگیری برای حفظ حقوق بشر تاکید می کند، مردم باید بدانند چگونه حقوق بشر را به خانه خود بیاورند و در مدرسه و جامعه آن را پیاده کنند و به موارد نقض آن در جامعه و محیط خود واکنش مناسب و موثر نشان دهند (قاری، ۱۳۸۲).

- باتوجه به حقوق بشرونقش حیاتی آموزش و پرورش در تعلیم و تربیت، امید است این پژوهش بتواند
- به طراحان برنامه درسی کمک نماید تا با مطالعه ی همه جانبه ی مفاهیم حقوق بشر به تدوین محتوایی مناسب جهت پیشرفت و توسعه ی این حوزه در برنامه های درسی کنونی کشور پردازند.
- به بسط دانش، بینش و نگرش معلمان و مربیان و دانش آموزان در حوزه ی حقوق بشر کمک نماید.
- سازمانها، نهادها و موسسات دیگر مرتبط با تعلیم و تربیت کودکان و نوجوانان را از یافته های پژوهشی مفید برخوردار سازد.
- باب تازه ای در پژوهش را برای محققان و مربیان علوم تربیتی بگشاید.

۱-۴- اهداف تحقیق

اهداف کلی:

۱-۴-۱- بررسی میزان توجه به مولفه های حقوق بشر در کتب درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی ایران.

۱-۴-۲- بررسی میزان توجه به ابعاد شناختی، عاطفی و عملکردی آموزش حقوق بشر در کتب تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی.

اهداف ویژه:

۱-۴-۱- بررسی میزان توجه به مولفه های حقوق بشر در کتاب تعلیمات اجتماعی پایه اول راهنمایی.

۱-۴-۱-۲- بررسی میزان توجه به مولفه های حقوق بشر در کتاب تعلیمات اجتماعی پایه دوم راهنمایی.

۱-۴-۳- بررسی میزان توجه به مولفه های حقوق بشر در کتاب تعلیمات اجتماعی پایه سوم راهنمایی.
۱-۴-۲-۱- بررسی میزان توجه به بعد شناختی آموزش حقوق بشر در کتب درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی ایران.

۱-۴-۲-۲- بررسی میزان توجه به بعد عاطفی آموزش حقوق بشر در کتب درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی ایران.

۱-۴-۲-۳- بررسی میزان توجه به بعد عملکردی آموزش حقوق بشر در کتب درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی ایران.

۱-۵- سوالات تحقیق

۱-۵-۱- میزان توجه به حقوق بشر در کتب درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی چگونه است؟

۱-۵-۱-۱- میزان توجه به حقوق بشر در کتاب درسی تعلیمات اجتماعی پایه اول راهنمایی چگونه است؟

۱-۵-۱-۲- میزان توجه به حقوق بشر در کتاب درسی تعلیمات اجتماعی پایه دوم راهنمایی چگونه است؟

۱-۵-۱-۳- میزان توجه به حقوق بشر در کتاب درسی تعلیمات اجتماعی پایه سوم راهنمایی چگونه است؟

۱-۵-۲- میزان توجه به آموزش مولفه های حقوق بشر در ابعاد شناختی ، عاطفی و عملکردی کتب درسی تعلیمات اجتماعی چگونه است؟

۱-۲-۵-۱- به چه میزان به بعد شناختی آموزش حقوق بشر در کتب درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی توجه شده است؟

۱-۲-۵-۲- به چه میزان به بعد عاطفی آموزش حقوق بشر در کتب درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی توجه شده است؟

۱-۲-۵-۳- به چه میزان به بعد عملکردی آموزش حقوق بشر در کتب درسی تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی توجه شده است؟

۶-۱- تعریف مفهومی و عملیاتی واژه های تحقیق

۱-۶-۱- حقوق بشر^۱

حقوق بشر در سطوح ملی و بین المللی ، متوجه حمایت از افراد بشر در مقابل رنج ها و مشقات ساخته دست انسانها و موانع قابل اجتنابی است که از طریق اعمال محرومیت ، بهره کشی ، اختناق، آزار و اذیت کلیه اشکال سوء رفتار توسط گروههای سازمان یافته و قدرتمندی از انسانها به وجود آمده است.

مجموعه قواعد حقوق بشری شاخه ای از حقوق بین الملل عمومی است که به منظور حمایت از حیات ، سلامت و کرامت افراد ، البته در شرایط متفاوت ایجاد شده است. مجموعه ای از اصول و قواعدی است که بر مبنای آنان افراد یا گروهها صرفا به دلیل انسان بودن از استانداردهای رفتاری خاص برخوردار گشته یا از اختیاراتی بهره مند می گردند(مهرپور ، ۱۳۸۷).

در این پژوهش منظور از حقوق بشر سیاهه تحلیل محتوا است که بر اساس مطالعه مبانی نظری و مولفه های حقوق بشر تدوین شده است.

---

^۱ - Human rights

۱-۶-۲- تحلیل محتوا^۱

تحلیل محتوا طبق نظر برل برلسن^۲ عبارت است از: « یک روش پژوهش برای توصیف عینی ، منظم و کمی محتوای ظاهری ارتباطات است » (یارمحمدیان ، ۱۳۸۵ ، ص ۱۵۰) .

یک روش پژوهش منظم برای توصیف عینی و کمی محتوای کتاب ها و متون برنامه درسی و یا مقایسه پیام ها و ساختار محتوا با اهداف برنامه درسی (یارمحمدیان ، ۱۳۸۵ ، ص ۱۵۰) .

در این پژوهش تحلیل محتوای کتاب های تعلیمات اجتماعی پایه های اول ، دوم و سوم با سیاهه های تدوین شده بر اساس مطالعه مبانی نظری حقوق بشر مورد تحلیل قرار گرفت و جملات موجود و مرتبط به کمیّت تبدیل شدند و مورد تفسیر قرار گرفتند .

۱-۶-۳- محتوا^۳

سیلور^۴ و الکساندر^۵ محتوا را مجموعه ای از حقایق ، مشاهدات ، داده ها ، دریافت ها ، تشخیص ها ، حساسیت ها ، طرح ها و راه حل های برگرفته از آن چه که ذهن های انسان ها درک کرده اند و آن بناهای ذهنی که این محصولات تجربه را درون دانش ، ایده ها ، مفاهیم ، تعمیم ها ، اصول ، طرح ها و راه حل ها دوباره سازمان و نظم می دهد تعریف می کنند (ملکی ، ۱۳۸۸) .

در این پژوهش منظور از محتوا، مطالب و موارد مطرح شده در کتب تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی شامل جملات و.....می باشد.

---

^۱ - Content Analysis
^۲ - Berel Berlson
^۳ - Content
^۴ - Saylor
^۵ - Alexander

فصل دوم : ادبیات و پیشینه تحقیق

۱-۲- مقدمه

در اعماق ذهن و روح انسان اعتقاد به این مطلب که هر فرد دارای حقوقی، از جمله حق آزادی بیان، آزادی انتخاب منطقی و رهائی از ستم است، وجود دارد. تقریباً همه افراد، به طور غریزی، هر چند اعتقادی به دستیابی آسان به چنین حقوقی نداشته باشند، ولی احساسی این چنین دارند.

اکثر جوامع چنین حقوقی را در طول تاریخ فقط به تعداد معدودی افراد خوشبخت تخصیص داده اند. در قرن ۱۸، در اروپا، مفهوم "قانون طبیعی" پدید آمد، مبتنی بر یک نظم جهانی، که چنین حقوقی را برای همه افراد جامعه می خواست. این فلسفه فکری تاثیر بسیاری بر انقلاب ۱۷۷۶ آمریکا و این مفهوم که در قانون اساسی ایالات متحده ذکر شده است، داشت که هنوز سندی است که بر کلیه قوانین آمریکا حکم می راند (مبشری، ۱۳۸۰). حقوق بشر با درکی که امروزه از آن وجود دارد، ایده‌ای است مربوط به دنیای مدرن. البته در گذشته‌های دور هم اعتقاد به حرمت انسان و حقوق طبیعی وجود داشته است. اما آنچه که ما امروز از حقوق بشر می‌شناسیم، یعنی حقوق فرد- فرد انسان‌ها در مقابل دولت‌ها و پیوند این حقوق با خواسته‌های سیاسی و اجتماعی کل جامعه، از پدیده‌های دنیای جدید هستند. رابطه مردم با قدرت و حکومت در گذشته در اشکال مختلف، از برده‌دار گرفته تا فئودال و از شاه تا خلیفه، رابطه زبردست و حاکم بود. زبردست صاحب هیچ حقوقی نبود فقط تکلیف داشت در مقابل حکومت. اصطلاح زبردست و حاکم امروزه دیگر کاربرد گذشته را ندارد و اصطلاح شهروند و رئیس دولت، بسته به نوع حکومتها جای آن را گرفته است. درک برابری زنان و مردان هنوز ایده پذیرفته شده‌ای در آن زمان نبود. حتی فیلسوفان عصر روشنگری، نظیر